

List izhaja vsak petek

in velja s poštnino vred in v Gorici domu poslan: za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 s., za četrt leta 80 sold.— Kdor sam po-nj pošilja, plača 2 g. 50 s. Za ude nar. - pol. društva „Gorica“ je cena določena, kakor za druge naročnike. Posamezni listi se prodajajo po 6 sold. pri knjigarju Soharju na Travniku.

GLAS

Naročnina in dopisi

naj se blagovoljno pošiljajo opravniku in sovredniku Antonu Laknerju, v gosposke ulice h. šte. 158. Vse pošiljatve naj se frankujejo. Rokopisi se ne vračajo. Oznanila se sprejemajo. Plača se za navadno vrstico, če se naznanilo samo enkrat natisne, 8 sold., če dvakrat, 12 s. če trikrat, 15 s.; za kolek vsakrat 30 s.

Peticija dr. Gorice do c. k. ministerstvo.

Visoko c. k. ministerstvo!

(Dalje.)

Vsled postave od 20. decembra 1868 sme se le tedaj od tega načela odstopiti, ako bi se pokazalo, da kaka občina sama za se ne premore toliko, da nima potrebnih sredstev, da bi vse njej postavno naložene dolžnosti izpolnovala, ker za ta slučaj se sme po posebni dež. postavi taka županija z drugo županijo istega politiškega okraja v eno županijo združiti.

Ne, da bi bile pristojne oblastnije preiskavale, ali, in katere sedanjih županij nimajo potrebnih sredstev v izpolnovanje njim postavno naloženih dolžnosti, sklenil je deželni zbor v ravno pretekli sessiji v seji od 16. januarja 1874, da se ima razdeliti vsa poknežena grofija Goriška in gradišćanska v 32 novih, velikih, samovoljno sestavljenih županij, in da imajo vse sedanje županije, katerih je okoli 130, nehati.

S tem sklepom je stopil dež. zbor v protislovje s sklepi leta 1865, 1866 in 1871, s katerimi je velike županije razdruževal in male županije ustanovljal, in sicer iz zgorej navedenih razlogov. Ti različni sklepi morajo zbuditi tem več začudenje, ker večina deželnih poslancev dež. zbora let 1865 in 1866 sedi tudi v sedanjem dež. zboru, in ker je ravno tisti poročevalec, ki je sedaj nasvetoval združenje občin v velike županije, bil poročevalec v letu 1865 in 1866 in je vroče in prepričalno našteval napake velikih, koristi malih županij, ter priporočal razdruženje velikih županij in ustanovljenje malih.

Tudi razmere se niso v tej dobi čisto nič predrugačile in delokrog županij je ravno tisti danes, kateri je bil v letu 1865.

Skušnja teh let pa je učila, da opravljajo male županije vsa opravila hitreje, bolj natajšeje, ko velike, da predlagajo preudarke in rešujejo račune o pravem času, pošiljajo na zahtevanje dež. odbora in drugih oblastnij urno pojasnila in da prizadevajo malo stroškov občinarjem. Reč je naravna; čeravno namreč je področje županij obširno, je število posamesnih opravil v mali županiji le majhno, in opravlja jih lahko v malih županijah župan sam ali s pomočjo tajnika v večih županijah.

Nadalje se ne more zadosti poudarjati, da je dobro in na pametni podlagi vredjena občina temelj in steber, na katerem sloni osnova države sploh, in svobodne, pravne in ustavne države še posebno; za to je dolžnost državne in deželne vlade za to skrbeti, da se občinska uprava na pametno podlago postavi in občinarji za samoupravo izgojujejo.

Deželni odbor Goriški je v tej zadevi že dosti storil, ker je pošiljal županijam posebne, občinsko upravo in gospodarenje občinskega premoženja zadevajoče poduke. Ti poduki so imeli tudi že viden vspeh, in ako se ni moglo še vse doseči, treba je poudariti, da sedanje županije le malo let stojijo, in da se nahaja v kmečkih občinah zaradi prešnjega popolnega zanemarjanja šolskega poduka le malo inteligencije.

Vse te razmere pa se bodo na boljše obračale in inteligencija v kmečkih občinah se bo v tisti meri širila, v kateri se bo nova postava o ljudskih šolah izvrševala. Ako bi se toraj s sedanjimi županijami nadaljevalo, dosegla bi se gotovo v malo letih vredjena občinska uprava.

Vse sedanje županije so poskusile koristiti samouprave in jo tudi cenijo, in za to

imajo vso pravico, zahtevati, da se jim postavno zagotovljena samouprava ne krči. Ravno zaradi tega, da male županije vplivajo tudi na ljudsko šolo, dobile so tudi interes in ljubezen do šolstva in začenjajo tudi že ceniti dobrote ustave.

Ako bi se pa upeljale namerjene nove prevelike županije, potihnila bi v oddaljenih občinah vsa ljubezen do šolstva in do samouprave, in stopila bi na njeno mesto apatija in indiferentizem, kar bi bilo velik korak nazaj.

Ako bi se pa vendar kje našla taka županija, da je dozdej zanemarjala svoje dolžnosti, in da bi ne imela potrebnih sredstev za izpolnovanje dolžnosti naloženih jej po postavah, po tem ima deželni zbor v postavi 20. decembra 1868 moč, združiti jo s kako drugo županijo.

Velika in nezaslišana krivica pa je v tem, da je dež. zbor zaradi nekterih takih županij vse sedanje županije zbrisal in celo grofijo v 32 novih velikih županij razdelil, pa ne da bi bil združil tiste županije, ki ne morejo svojih dolžnosti izpolnovati, in jih zedinil s kako drugo županijo.

Ker so županije, temelj in steber osnovi cele države, je na nje navezanih veliko pravic, katere bi se jim s tem sopet vzele, ako bi se jih več v eno županijo združilo. K tem pravicam spadajo sledeče:

1.) Po občinskem volilnem redu (dež. postave od 7. aprila 1864) se ima voliti starašinstvo in izmed starašinstva županstvo v občini, ki je sedež županstva.

Po § 14. občinskega reda more imeti starašinstvo naj več 30 starašin, po §. 16 obč. reda pa je sestavljeno županstvo iz župana in k večemu iz $\frac{1}{3}$ vseh starašin. Kakor so sedaj županije sestavljene, v katerih ni nobena občina preveč oddaljena od

Listek.

Nekdaj in zdaj.

II.

V sedanjih časih bi bilo treba, da bi v postavodajalnih krogih tudi na to pomislili, da naredo postavno, da bi le takrat in le toliko deževalo, kedar in koliko bi bilo nam zemljakom po volji. Nekdaj nismo se tolikajni bali dežja, kakor v sedanjih časih. Ko sem še n. pr. v prve štiri gimnazijalske razrede hodil (l. 1831—34), in sem pod gradnim ozidjem v Kočevji stanoval, prišel sem v naj večem dežji skoraj popolnoma suh v šolo; ali tistikrat so imele vse hiše v Rastelu in drugod po mestu še svoj napuš ali nastrešek, kar ni bilo sicer tako „fletno“, kakor zdaj ko so vse take nastreške odpravili, ali šembrano dobro je bilo za vsacega človeka o deževnem vre-

menu, ker je malo ali nič potreboval „marelo“ ali dežnik. In pa dežniki v tistih časih, no, to so bili pač taki, da smo štirje lahko pod enim stali, tako široki so bili. Kdor mi tega ne veruje, naj gre o deževnem vremenu proti železnični staji na sprehod, in gotovo bo srečal starikastega duhovnika z rudečim dežnikom; premérnik ali kakor bi Nemec rekel, *Durchmesser* tega dežnika je daljši, kakor je gospod, ki ga nosi. S takim dežnikom se nismo nikoli bali tudi naj večega dežja. Pa zdaj nas vsaka rosica koj vse premoči; stiskajmo se h hišam po ulicah, koikor hočemo; še celo dežniki nam ne pomagajo nič, ker so tako presneto majhni in ozki, da se moram srečnega šteti, ako z njim svoj klobuk dežja ovarujem. In naj mi reče kdo, da nekdanj niso bili boljši časi, kakor zdaj? Nekdaj so naši gg. p. n. korarji po 600 gl. na leto imeli, kakor tudi bogoslovski pro-

fesorji; pozneje so korarjem plačo povikšali do letnih tisoč, in blagoslovskim profesorjem do 800 konvencijske veljave: ali ti in oni so nekdanj veliko ložej izhajali, kakor zdaj. Ko je bila dohodnina vpeljana, plačal sem za prvo leto 8 gl. 20; zdaj moram dohodnine 14 gl. 28 na leto plačevati. Sklep je vedno isti: *Nekdaj je bilo boljše, kakor je zdaj.*

Nekdaj se je duhovnik koj spoznal, ker je imel svoj pošten „cilindar“ in ali svitle škornje dolge do kolen, ako je bil Slovenec, ali pa črne nogavice pa čevlice ali „šolne“, ako je bil iz laških strani. Ali zdaj ti ga velikokrat ne spoznam duhovnika, ko memo mene gre; ker prihajajo kakšenkrat duhovniki v mesto z nekakimi klofutami na glavi, ki se ne prilegajo dobro (po mojem osebnem menjenju, kterege pa nočem nobenemu usiliti) dostojnosti njih visokega stanu; visokih škornjev uže malo

središča, so se mogli brez zamude časa in brez stroškov volilci vseh treh skupščin vdeleževati, in tako so bile v starašinstvu vse občine primerno zastopane.

Pri nameravanih novih županijah, v katerih bi bile nekatere občine po 3 do 7 ur hoda od središča oddaljene, bilo bi mogoče le občini, v kateri bi imelo sedež županstvo, in pa njej naj bliže ležečim udeležiti se volitev za starašinstvo, in ti bi le iz svoje srede volili starašine, tako da bi ne bile v starašinstvu oddaljene občine čisto nič ali le celo malo zastopane.

2.) V zmislu §. 5 postave za nadzorovanje šol, ima starašinstvo pravico, 3 do 5 udov v krajni šolski svet voliti, toraj imajo to pravico vse sedaj obstoječe županije.

Ker ima vsled drž. postave od 14. maja 1869 in dež. postave leta 1870 zadavajoče ustanovljenje in vzdrževanje ljudskih šol, biti v vsaki vasi, kjer doseže petletno srednje število za šolo sposobnih otrok 40, biti ustanovljena posebna javna ljudska šola, in ker se nahaja to število otrok skoraj v vsaki katastralni občini, ker tedaj bode s časom vsaka katastralna občina imela svojo javno ljudsko šolo in poseben krajni šolski svet, postane pravica starašinstva voliti nekatere ude v krajni šolski svet velike važnosti. To pravico uživajo že zdaj vse sedanje županije, in morajo jo braniti v lastnem in v interesu šolstva sploh.

Po nameravanem združenju več županij v eno bi pa one to pravico zgubile, katera bi prešla na starašinstvo nove županije. Da bi pa to, kakor je zgoraj dokazano, enostransko izvoljeno starašinstvo le slabo zastopalo šolski interes oddaljenih občin, je jasno in naravno. S tem pa bi se tudi veselje do ljudskih šol, ki sedaj v vseh županijah vlada, izginilo, in ljudska omika bi šla sopet rakovo pot.

(Dalje prih.)

Civilna ženitev.

III.

Civilna ženitev je sad francoske prekucije; drevo, katero je rodilo sad, je bilo malopridno, zavoljo tega ne more sad dober biti. Leta 1789 je zagromela čez Francozsko grozovita nevihta prekucije, ktera je

kdo več nosi, in „pantaloni“ se med njimi vedno bolj širijo. Z eno besedo, *habitus clericalis* se vedno bolj zgubuje, in *habitus saecularis* je dan za dnevom bolj navaden med našimi Reverendi. Spet tu, naj reče kdo kar koli hoče, jaz trdim, da nekdanj je bilo bolje, kakor zdaj.

In kdo se je nekdanj vtikal v „politiko“? Tu ni bilo ne liberalcev ne konservativcev, ne Sočanov ne Gorlčarjev (se vé, da smo morali to novo besedo skovati, potem ko je novo političko društvo za Slovence pod imenom Gorica na noge stopilo; saj Goričan je vsaki mestnjan Goriški, Gorlčar pa Goričen ud); vsi so bili mirni in pdkojni; ali po letu 1847 je začelo tudi pri nas vreti, političke stranke so ena za drugo začenjale se prikazovati in glavo povzdigovati, in ž njimi mnogo nezadovoljnosti, kregov in preprirov. Vladna stranka ima svoje privržence, posebno med uradni-

rodila dolgo vrsto nesrečnih in krvavih dogodkov. Starodavne pravice so bile uničene; cerkveno premoženje se je oklicalo za državno blago, ktero so si liberaluhi večji dal prisvojili; odpravili so se meniški redi in samostani; nehali so razločki med državnimi stanovi. Grozoviti krvoloki so se polastili oblasti, so strašno razsajali in žugali smrt in pogubo vsim, ki so bili po rodu ali po premoženju vrh navadne družali. Vsi, ki so se Jakobincem sumljivi zdeli, so bili vrženi v ječo; in ko so bile vse ječe polne, so sklenili krvoloki, se vsih tih protivnikov mahoma znebiti. L. 1792 je umrlo samo v Parizu od 2. do 7. septembra več tisuč takih jetnikov pod strašno roko krutih morivcev. Enako je divjala družal, izvržek ljudstva, v drugih mestih, ter je morila in ropala, kakor ji je bilo drago. Nesrečni kralj Ludevik XVI. umrje 21. januarja 1793 na guilotini pod rabelnovo roko; kraljici Mariji Antoniji, hčeri preslavne cesarice Marije Terezije, dajo krvoloki 15. oktobra glavo odsekati. Duhovne, ki niso hoteli priseči novi ustavi (ker je bila deloma krivoverska, in je nasprotovala katoliški veri, cerkveni ustanovi in je pripravljala na razkolništvo) udanosti in zvestobe, so poslali razuzdani trinogi iz domovine v pregnanstvo, ali so jih dali umoriti v zaporih in ječah. Konečno so modri (?) (modre so se imenovali in neumni bili) francoski poslanci prišli do nevere, paganstva in malikovavstva, ter so zavrgli kristjansko vero, celo Boga in so si za svojo boginjo izvolili pamet (pamet jim je bila res zlo potrebna), ktero je v stolni cerkvi v Parizu predstavljala znana nesramnica Aubry (10. novembra 1793). Ravno tako so bile tudi v drugih mestih na pol nage nesramnice na altarje postavljene!

Ker ni bilo župnikov, pred kterimi bi imeli katoličani po postavi Tridentinskega zbora zakon veljavno skleniti, in ker je bil vsakteri se smrtjo kaznovan, kateri je svoje versko prepričanje dejansko pokazal, ni bilo mogoče zakona sklepati, kakor je tirjala cerkev; temveč ker narodni shod (convent national) je bil mesto cerkvenega zakona vpeljal civilni. Žalostni nasledki so se kmalo pokazali. Samo v mestu Parizu je bilo v dveh letih 5900 zakonov razvezanih, med temko so noseče vlačuge dobivale redno

ki; peščica Italijanov in Lahov je na dvoje razcepljena, to je, na liberalce ali veri nasprotni, in na konservativce ali verne; oni imajo za svoj organ list „l'Isonzo“, ti pa „l'Eco del Litorale“. Naši Slovenci, ki so nekdanj vsi bili za vero, cesarja in narod, so ravno tako na dvoje razcepljeni, namesti da bi trdno vkup držali: eni so za narodnost brez vere, in to stranko zastopa „Soča“, eni pa so za vero in narodnost brez vere, in te stranko zastopa „Soča“, eni pa so za vero in narodnost, in to zastopa „Glas“. Nemške stranke, ki je nekaj časa svojo „Görzer Zeitung“ izdajala, skoraj ni vredno pri nas v Gorici imenovati, ker k ti stranki spadajo skoraj samo protestantje, kterih se pri nas še le prav malo šteje. Ta razcepljenost je li imenovati pobiljšek, ali kali? Jaz gotovo sem te misli, da je nekdanj bolje bilo, ko nismo imeli še teh razporov in toliko političkih strank, te-

podporo od države, — ali ni to živi dokaz peklenškega vedenja francoskih postavodajcev? Pri vsem tem so se ti liberalci vedno bahali, da branijo pravice človeštva in da skrbijo za svobodo in srečo naroda.

Civilni zakon je bil sprejet v zakonik Napoleona I. in je bil po tem zakoniku vpeljan v nekterih deželah. Ali vendar je mogočni Napoleon I. prosil papeža Pija VII., da naj razveže zakon, kterega je bil njegov brat Jeronim s gospodično Paterson v Ameriki sklenil. Zakon med Jeronimom Napoleonom in Paterson - ko je bil po cerkvenih postavah veljaven, zavoljo tega ga ni mogel Pij VII. uničiti (Gl. Artand, hist. du P. Pie VII. Par. 1837. T. II. ch. 5. 6.) Nesrečna Francija se ni mogla civilnega zakona še znebiti, ali država je civilni zakon oklicala za *nerazvezljivega* za vse katoliške državljane. Ravno na Francoskem se jih nahaja mnogo, kateri nočejo tudi civilnega zakona skleniti, ker se jim zdi nepotreben in siten, mnogo jih sklene le privatno pogodbo in jo razveže, kedar se jim zljubi! — Tako pak „v okom pridejo navadnim sitnostim in nadlegovanju prenapetih in trdovratnih uradnikov, katerih je dovolj v vsaki državi“. Tudi cigani, svoje zakone v hosti ali v kakem skednju sklepajo, in država ne sme tega zabraniti, . . . kajti sila nima pred bogom nobene veljave“ kakor pravi „Soča“.

Od kod pa izvira, da mnogo sedajnih držav vpeljuje civilni zakon? Nekdanj so imeli Francozi prvaštvo (primat) v Evropi, zaradi tega je bil njihov jezik tolkanj čislan, zaradi tega so ljudje njihove navade radi posnemali. Od kar se je pa Nemčija prvaštva polastila, ima ona velik vpliv na druge narode, zaradi tega mnogo ljudi visoko obraja, kar pride iz Nemčije, in se posebno vklanja slavljenu Nemški učenosti. V Berlinu — v glavnem mestu Nemške inteligencije *) — je učil (od l. 1818-1831) modroslovec Hegel, da je država vse, da ona je Bog; da ima neomejeno oblast na zemlji, da imajo nji ne samo posamezne osebe podložne biti, ampak da se mora nji — kot naj vikši, neomejeni oblasti — tudi cerkev nepogojno podvreči (Gl. Stöckl, Gesch. d. Philos. Mainz

*) Dr. Schwabe, predstojnik statistične pisarnice v Berlinu, je tamkaj 14.000 nesramnic naštel — ali ima biti to dokaz inteligencije? Pis.

daj tudi ne takega bobnanja, rjojenja, šuntanja, obrekovanja itd. kakor smo n. pr. pri poslednjih volitvah jih skusili. Kjer ni zloznosti in edinosti, tudi ga ni blagoslova božjega. „Bog namreč in Bog razpōra, ampak Bog miru“ (1. Kor. XIV, 33.)

In čudno zares! od kar so l. 1847. liberalci na Švajcarskem zmagali, in se je punt vnel po celi Evropi l. 1848 nam tudi trta skoraj več ne rodi. krompir nam gnije, „kavalirji“ ali sviloprejkje pešajo, in več enakih nadlog smo od tistega časa sem uže doživeli. Dobrotljivi in usmiljeni Bog nas očitno tepe za naše grehe, da bi le mi na to dovolj občutljivo tepenje enkrat vsaj oči odprli, in se nazaj k stari veri, pravičnosti in poštenosti vrnili, in Bog bi nas tudi gotovo z milostivišim očesom zopet pogledal. Še celo vreme je nekaj let sem tako čudno, da je neki pameten deželan *me audiente* rekel: „Ali je tudi na nebu

1870. S. 761.) Ako je po ti paganski teoriji država Bog, ni čuda, da države, ktere so to teorijo sprejele, *Boga*, njegove volje, njegovih ustanov nočejo spoznati, da so brezverne (konfessionslos — bolje bi bilo, ako bi bile konfuzionslos). Ker je država vse, zamore le ona zakonske postave dajati; ker je brezverna, no pozna sakramenta zakona, ona spozna samo civilno ženitev. Dobro je opazil poslanec baron Giovanelli v državnem zboru te dni — da v sedajnih državah ni prava, ampak le moč — kar večini dopada, to je postavno.

Zakaj pa da liberalci tako željno pričakujejo civilno ženitev, nam „Soča“ ovadi „ker se s takimi postavami v okom pride navadnim sitnostim in nadlegovanju prenapetih in trdovratnih duhovnikov“, kteri sprašujejo kršanski nauk, tirjajo spovedni listek itd. in tako nehotè v zadrege pripravijo marsikterega škrica. Draga mi „Soča“, dušička moja! ali bi ne poznala tudi drugih uzrokov? — al pst! to bi ne bilo za vsaki — „štomet“.

Dopisi.

Iz Gorice, 15. mar. Goriška „*chronique scandaleuse*“, po domače „blatovski list“ ima že dolgo časa navado pobirati po cellem Goriškem, — nekaj časa tudi po Ljubljani — blato in ž njim polniti svoje predale. Kdor tega ne verjame, naj prečita njene liste pretečenega in letošnjega leta in imel bo črno na belem.

Kako sem se moral tedaj čuditi, ko sem čital njen zadnji list in videl, da „*liberalna in škandaloljubna Soča*“ per longum et latum, je kakor njena navada, ni popisala onega škandala, ki se je vršil pretekli teden v Solkanu, — ne, še besedice ni črhnila o njem. Od nekdanj sem omenja ona vsako malenkost, ki se pripeti v Solkanu, da le služi njenemu namenu; proti temu škandalu pa je postala popolno slepa in gluha, med tem ko je zavohala v bolj oddaljenem Dornbergu nek punt, kterega so vzročili „Glasovci.“ Ali temu naj se nikdo ne čudi, saj je *liberalno*, — in *škandalo*“ ljubni „Soči“ navadno, le duhovne in „Glasovce“ z blatom okidati.

Ne „mračnjaki“ in „Glasovci“, marveč „lučnjaki“ in „Sočani“ so prišli 8. t.

„konstitucija“ vpeljana, da se vse tako zelo meša? Nekdanja pravila, po katerih smo vedeli se ravnati zastran vremena, zdaj uže nič več ne veljajo“.

Koj porečem še od božje kaplice, od dobrega vina, kakor je bilo nekdanj, in kakor zdaj? Nekdanj smo si bili svesti, da pijemo pravo, prisno, „*natürlich*“ vino, samo da so krčmarji, kakor vselej, radi tu pa tam v sodu kaj vode primešali. V naših Ipavskih, Kraških, Kanalskih, Briških in Laških krajih je bilo vselej prisno vino; tudi ko je v naših krajih vina primanjkovalo začenjalo, smo dobivali z Dolenskega dobra, prisna vina; samo z Štajarskega se je kakšenkrat namesti pravega vina jabolkovec ali hruškovec vdobival. Od ponarejenih vin se ni pri nas nikoli govorilo, nobenemu od kaj tacega še sanjalo se ni. Ali zdaj! človek ne more nobenemu vinu skoraj več vere dati, tako so se sploh po-

m. v Solkan, vznemirili med trdim spanjem celo vas, mirne ljudi meni nič tebi nič po hišah napadli in neki materi celo protili, da ji hočejo otroka v naročju umoriti. Dva moža so ranili in sicer enega tako, da je popolnoma obležal.

In kdo so bili ti *pravi* puntarji? dobro znani škribač, čestitelj „Soče“ in marljivi ud glasovitega „učenjaškega shoda“, ki se po krčmah norčuje s cerkvenimi obredi, in nekteri dijaki tukajšnih šol, o kterih je že nekdanj „S.“ pisarila, da stojé vsi na njeni strani, da jo podpirajo pri volitvah in so njena naj lepša nada.

Mi obžalujemo samo šolsko mladino, da se je dala tako zaplesti v „S.“ liberalizem, ki spodkopuje v nji ljubezen do bližnjega in vsako veljaštvo. Kaki učitelji humanitate bodo taki dijaki, če že zdaj, podučeni po „S.“ korifejih po krčmah prepavajo: *Hej! komuna!* — *Mir wird bange!*

Iz Gorice, 18 mar. — („*Sočani*“ = *centralisti*). Dr. Tonkli je v občnem zboru društva „Gorice“ poročal o peticiji do ministerstva, da bi ono ne potrdilo sklepa dež. zbora Goriškega gledé združenja občin v velike županije. Dá je dr. Tonkli pravo zadel in brez majhne izjeme prav iz srca govoril celemu narodu na Goriškem, kažejo nam jasno protesti, ki po vseh občinah odmevajo proti nameravani postavi in soglasna odobritev omenjene peticije. In to sicer ne brez pravice, ker za federalno idejo goreči, ne še pokvarjeni narod slovenski je zraven drugih hib na oni postavi zapazil tudi to, da tako posiljeno združenje ni nič družega, kot prvi začetek centralizovanja in voda na mlin decemberske ustave.

Pri splošni debati o prvem načrtu konfessionalnih postav pa je dr. Razlag govoril proti avtonomiji manjših dežel in zato zadobil slavo *samo od strani ustavovercev in zagrizenih centralistov*; vsi federalisti pa so njegov govor obsodili in dr. Razlaga prištevajo vsaj od sedaj centralistom. Tudi naša „Soča“, ki skoraj v vsakem drugem stavku govori o federalizmu in s to besedo slepi svoje nevedne čitatelje, pridruži se dr. Razlag-u, njegov govor povzdiguje v tretje nebo in hoče končno še dr. Tonkli-ju dati malo breo z

prijeli ponarejevanja vina, in še celo bogatini in veliki posestniki, tako da pripravijo našo deželico zastran našega vina ob ves „kredit“ pri zunajnih. In da bi tudi ta nasledek se dal odvrniti, recite mi: Jeli pošteno to, ponarejeno vino za dobro, pravo vino prodajati? Ako to ni očitna goljfiya, in po tem takem greh, tedaj ne vem, kaj bi imel goljfiyo, imenovati. Ali psalmist je govoril resnico, ko je pel: *mentita est iniquitas sibi* t. j. hudobija je sama sebi lagala (Ps. 26, 12.), je z lažjo in goljfiyo sama sebi škodovala. To škodo bode, ki se veste krive v tej zadevi, morebiti v kratkem živo čutili. Oh, srečni časi, ko se ni od *Petiota* še nič ne vedelo! pač so bili tisti časi bolji od sedanjih.

besedami: „Kaj bo rekel k temu goriški politikar: „z basago za kruhom,“ ki je tako „mojstersko“ govoril proti združenji občin.“

Iz tega se po naravni poti družega ne da sklepati, kakor: Ali dr. Razlag in „S.“ hočeta vse druge federaliste še le podučiti, kaj je federalizem — pa tako predrzna menda sama nista; ali pa sta dr. Razlag in „S.“ centralista, kar so priznali sami ustavoverci. Naša trditev, da so „*Sočani*“ = *centralisti*“ je tudi opravičena in *federalizem* je v S. ustih laž, zvijača in hinvščina.

Ogled.

Avstrija. Državni zbor hiti, kar je mogoče, da bi dovršil posvetovanje o konfessionalnih postavah. Liberalci vseh barv in vseh narodov, tudi *slovenskega*, so z veseljem ploskali, ko se je sprejela v dunajski lesenjači *prva* konfes. postava. — Pa nobeno veselje ni brez pelina. Papež je namreč 7. t. m. poslal vsem avstrijskim škofom okrožnico, v kateri iz cerkvenega in *verskega* stališča zavrže nove avstrijske konfes. postave. Okrožnica sv. Očeta pravi, da te postave hočejo sv. cerkev državi izdati in podvreči.

Na videz so te postave zmernejše od pruskih, v resnici pa jih navdaja ravno tisti duh in značaj, ter pripravljajo sv. cerkvi ravno tisto pogubo. — Tega se naši liberalci niso nadejali. Res, da se norčujejo iz okrožnice sv. Očeta, pa njih srdita pisava znači dovolj, da jih je okrožnica poparila, posebno ker so sv. Oče o tej priložnosti pisali tudi Nj. Veličanstvu svetle mu cesarju Franc-Jozefu, ter ga za božjo voljo prosili, da naj ne izda cerkve nečastni in krivični sužnosti in najne spravlja svojih katol. podložnih v nevarne žalostne zadrege. — To je beseda o pravem času in na pravem mestu. To je še naše edino upanje, da bodo Nj. Velič. v zadnjem trenutku liberalizmu in njegovim pogubonosnim nakanom pot pristregli. — Ko so sv. Oče spregovorili in obsodili te postave, ne more več dvomljivo biti katoličanu, kako se ima držati proti novim postavam. Ako je bil naš izraz o g. *Winklerji* v zadnjem listu nekaterim preojster, smo danas opravičeni. Vemo sicer, da *Winkler* je bil dosedaj zgled vernega in pobožnega katoličana, in nadejamo se, da je še, ali, kar je krivo, ostane krivo, naj kdo še tako dobre namene ima pri svojem početji.

G. Winkler ima brez dvoma pri tem, da je glasoval za konf. postave, kak dober namen, pomagati svoji deželi in morda tudi duhovščini v materialnem oziru; ali kaj pomaga to, če se načelo kristijansko zataji in če iz tega zatejavanja naj žalostniši nasledki izvirajo. —

Debata o prvi konf. postavi je pokazala naše mladoslovence v pravi barvi — odpovedali so se federalizmu in katol. cerkvi, — kdor noče tega verjeti, naj bere zadnje številke „Slov. Naroda“, naj čita politični ogled „Soče“ prejšnjega tedna. Dobro tako!

12. t. m. so se snidli avstrijski škofi na Dunaji, da se posvetujejo, kaj jim je storiti v sedanjem položaji. Poslali so go-

sposki zbornici pismo, v katerem slovesno protestujejo proti novim postavam, in pravijo, da se hočejo vdeležiti samo generalne debate.

Državni zbor je začel 16. t. m. obravnati drugi načrt konfessionalnih postav in sicer o cerkvenem premoženju in o doneskih k verskemu zakladu. Proti postavi je bilo vpisanih 25 govornikov, za postavo nobeden. Med vsemi govorniki je naj izvirniše govoril grof *Hohenwart*; on je naj prvo dokazal krivico te postave, potem pa dva ministra, *Stremeyr*-a in *Auersperg*-a, krepko pobil in tako ostro zbadal, da so po njegovem govoru vsi ministri zapustili drž. zbornico in sešli se k konferenci. Vsi vpisani govorniki niso mogli govoriti, ker je večina prej sklenila konec debate; — to je gotovo tudi liberalno (?), da se na tak način zaprejo usta neljubim govornikom. Prešlo se je k specialni debati in vsa postava se sprejela skoraj taka, kakor jo je predložil konfessionalni odsek.

Na *Ogerskem* so komaj prišli iz ministerske krize; vsi pogovori s prvaki raznih strank ostali so brez vzpeha in le stara *Deak*-ova stranka bo imela zopet krmilo v rokah, ker *Bitto*, dosedanji predsednik drž. zbora, je dobil nalogo sestaviti novo ministerstvo.

Vnanje države. Iz vnanjih držav nimamo za sedaj nič posebnega poročati, kakor da so na Angleškem Bonapartovi privrženci sina Napoleon-a III. proglasili za polnoletnega. Cesarjevič je v svojem nagovoru rekel, da naj se upraša na Francoskem ljudstvo, in temu, kar bo ono odločilo, hoče se tudi on podvreči.

Na *Španskem* se pričakuje huda, mor-da odločilna bitva med republikanci in Karlisti; prvih je 34000 in jim zapoveduje *Serrano*, drugih pa 35000.

Domače novice.

(*Pretečeno nedeljo*) so prevzvišeni nadškof blagoslovili „na gradu“ novo kapelo, katero je dala sozidati gročinja *Coronini* - jeva za zavod zapuščenih deklic.

(*Bukve „Slovenske Matice“*) so prišle. Naj p. n. gg. društveniki iz Gorice in okolice pridejo ali pošljejo po nje k poverjeniku *Andr. Marušić*-u (Travnik 277, I. nadstropje, zadej). Vsak prejemnik naj plača blagovoljno 8 soldov. Bukve dobi vsak po dvoje.

(*Bukve „Sv. Veliki teden in Velika noč“*) izidejo prihodnji teden. Cena jim bo — mehko-vezanim — 1 gold. 50 sold. — Tiskar in založnik *Seitz* jih bo razpošiljal na pošto povzetje (*Postnachname*) kamor koli. Knjiga bo obsegala kakih 25 tisk. pól, če ne več. — V Gorici bo na prodaj pri založniku nasproti semenišni cerkvi.

(*Samomor*) V petek se je med 10 in 11 uro zjutraj ustrelil stotnik U. . v Rastelu, kakor pravijo zarad razželjene časti.

Razne vesti.

— *Kmetijski listi* — Koroško kmetijsko društvo je sklenilo na svetlo dajati svoj organ

tudi v slovenskem jeziku. List izhaja vsak mesec po dvakrat, prva številka je že izšla. Tudi na koroškem se je začelo daniti.

— † *Grof Aleksander Auersperg*, c. kr. deželni predsednik na Kranjskem, častni meščan v Litiji, častni ud mestne straže v Krškem in v Novem mestu, deželni poslanec, in veliki posestnik je umrl 19. t. m. v Pevni v 40 letu svoje starosti. Truplo njegovo se prepelje v saboto ob 5 uri popoldne iz Pevme na železnico in od tod v Ljubljano, kjer bo v nedeljo ob 2 popoldne slovesno pokopan. Bodi mu zemlja lahka. Kmalo se je preselil tudi on iz časnosti v večnost, gotovo tega ni pričakoval takrat, ko so se jezuiti preseljevali iz Repenj.

— *Katoliško društvo* v Gorici je odposlalo grofu *Hohenwart*-u in tovarišem zaupnico, ker so tako možko branili pravice in svobodo katoliške cerkve; obenem je izrazilo tudi prevzvišenemu našemu nadškofu svojo udanost.

Gospodarske stvari.

Korun (krompir).

Kmalo mora biti posajen velekoristni korun, zato hočemo povedati kako se mora oskrbovati, da nam daje naj večje dohodke, da ga obvarujemo bolezni.

Te velevažne rastline pridelujemo v Avstriji vsako leto do 85 milijonov vaganov. Konec (16) šesnajstega stoletja je prinesel *Diake* prvi krompir iz njegove izvirne domovine, to je iz južne Amerike. Le počasi se je širila ta rastlina, posebno v naših krajih in sè silo, da s prav ostrim postopanjem je vlada vdomačila ga pri nas, gotovo v veliko srečo ljudstva, ker korun je ena naj glavniših in najkoristniših rastlin.

Konec osemnajstega stoletja se je v naših krajih prav dobro vdomačil; uže večkrat je obvaroval ravno krompir ljudstvo hude lakote in ravno ta je posebno vplivala na to, da so naši predniki spoznali veliko dobroto in vrednost koruna.

Krompirja poznamo mnogo plemen, ktera se razločujejo po velikosti zeliša, po obliki in barvi perja in cvetja, po velikosti in dobroti koruna itd.

Sicer moremo razločiti korun v takega, ki je za človeško jed in onega, ktere ga navadno pokladamo živini. Kolikor bolj močnat je korun, toliko redilniši je; navaden korun ni tečen. Ta razloček je pa pri posameznih plemenih velik in potrebno je, da poznamo dobroto koruna. Navadno nam kaže več vrednost, to je, več skroba ali močica zunanost rastline, Korun z bolj pusto kožo in skroglim pirjičem ima več skroba, kakor oni z gladko kožičo in ostastim pirjičem.

Nektera plemena zahtevajo suho zemljo; in če jih posadimo v vlažno, sicer dobro zemljo napravijo voden in slab korun; to plemo ljubi peščeno drugo pa glinasto zemljo.

Vedno bi svetovali, da popred na malem poskusimo ptuj korun v naši zemlji in da ga le vsled uspešne skušnje na velikem posadimo.

Sicer rase krompir skor v vsakteri zemlji, čeravno mu je najljubša glinasta zemlja. Posebno na noviših in na požganem mahovji bogato obrodi; tudi v bolj

peščenem svetu stori, če le ne pomankuje preveč vlažnosti. V peščeni zemlji moremo dobivati korun žlahtnega okusa; če ga pa hočemo le veliko, moremo ga posaditi v močnejšo glinasto zemljo. Zemljo zahteva dobro zrahljano, zato mu moramo uže pred zimo njivo globoko preorati spomladi drugikrat prerahljati z oralom in potem jo še dobro razrezati z extirpatorjem in brano; le tako zemljo on ljubi.

Krompirju moramo sicer gnojiti, vendar storimo boljše, če uže pred zimo gnoj podorjemo. Korun imajo nekteri navado nametavati v brazdo, v ktero nakidajo gnoj in nanj krompir, zrasede sicer velik in debel, pa je slabega okusa in je zelo gnjilobi podvržen. Če ne moremo napeljati gnoja uže jeseni na njivo, da ga potem podorjemo še pred zimo, moramo se potruditi vsaj toliko da napeljavamo gnoj po zimi, ktere ga hitro v zgodnji spomladi podorjemo.

Gnojilne tvarine, kakor mastni govejek, ovčjek, človečjek, ki imajo v sebi veliko gujlca, niso za korun ker po njih postane slabega okusa in je boleznijo zelo podvržen. Nasprotno pa mu posebno vgaja in koristi gnojenje s pepelom, z apnom in z zmetimi kostmi. Zato živo priporočamo, da bi poljedelci vsikdar, ko sade krompir, v leho tudi nekoliko pepela potrosili, ki daje korunu kali (KO), ktere ga potrebujejo te rastline veliko. Ob enem varuje ravno pepel korun pred hudo boleznijo. Ko bi gospodarji vedeli, koliko koristi pepel korunu, gotovo bi vse kote poiskali in pomedli ali šli v hribske kraje, da bi vkupili potrebnega pepela za korun.

Če sadimo korun v nekoliko bolj težko zemljo, mu smemo postreči z dolgim slamnatim, sploh hobatim gnojem, ktere ga moramo uže ob pravem času spraviti v zemljo.

(*Dalje.*) „*Gosp. list*“.

Oznanilnik.

Hranilnica,

združena s zastavljavnico

„Monte di pietà“
v Gorici.

prejema vsak dan, razun nedelj in praznikov, od 8. ure zjutraj do poldne kateri koli znesek denarja ne manjši od 1. gold. in plačuje obresti 5%. Posojuje se tudi denar na nepremakljivo blago (hiše in zemljišča) in na obligacije po 6%. Ta posojila se potem lahko tudi poplačujejo v večkratnih obrokih (ratah), primernih posojenemu kapitalu.

Zastavljavnica (Mont)

izplačuje zneske v srebru na navadne zastave (perilo, prejo, oblačilo itd.), kakor tudi na zlatenino in srebernino. Ako izplačani znesek 10 gold. ne presega, plačuje se obresti 6%, od večih zneskov pa 8%.

Dr. Ferdinand Rojic

brat tistega ki je v Gorici, zdravi od zdaj naprej na svojem domu v Dornbergu.